

УДК 81'33

А. А. Барковіч, К. С. Астапкіна (Мінск)

ІНТЭРНЭТ ЯК АСЯРОДДЗЕ РАЗВІЦЦЯ МАЎЛЕНЧАЙ ПРАКТЫКІ

Апасродкаванае камп'ютарнымі тэхналогіямі асяроддзе сучаснай камунікацыі вызначае *новыя якасці* эвалюцыі і дынаміку развіцця маўленчай практыкі. Гэтым абумоўлена неабходнасць пераасэнсавання ролі і магчымасцей ключавых

кампанентаў камунікацыйнага асяроддзя, іх *фенаменалагічнай сутнасці*, вывучэння патэнцыялу іх узаемадзеяння. Сучасная камунікацыя ва ўмовах з'яўлення эфектыўнага інструментарыю найноўшага пакалення пачала неверагодна рэзультатыўна вызначаць межы і структуру нашай свядомасці. Інтэрактыўны характар апасродкаванай тэхнічнымі прыладамі і сацыяльнымі сеткамі маўленчай практыкі пацвярджае антрапацэнтрычнасць *камунікацыі* як працэсу, «зборнага ключавага паняцця, своеасаблівага канцэпту ў дачыненні да цэлага шэрага яго складнікаў» [3, с. 13]. У цэнтры гэтага працэсу, безумоўна, знаходзіцца *асоба* – як суб'ект, як аб'ект і як увасабленне характэрных асаблівасцей камунікацыйных адносін Інтэрнэту [1].

Антрапацэнтрычнасць інтэрнэт-дыскурсу – яго істотная характэрыстыка, развіццё якой адбываецца ў кантэксце *гуманітарнай гіперстратэгіі* развіцця Інтэрнэту [4, р. 187]. Але разам з тым неабароненасць асобы набывае ў новым камунікацыйным фармаце выразныя абрысы. Усе негатыўныя ўплывы камерцыялізацыі і дэперсаніфікацыі глабальнага праекта пад назвай *Інтэрнэт* адбываюцца на стылі і ўзроўні жыцця кожнага чалавека і на маўленчай практыцы. Пакуль канцэпцыя замяшчэння чалавечай асобы штучным інтэлектам тэсціруецца на ўзроўні стварэння і навуковага абгрунтавання магчымасцей *камунікацыйных асоб*, але паступова становяцца рэальнымі тэхналогіі стварэння адаптыўнага гіперасяроддзя з перспекывамі яго аўтаномнай функцыянальнасці.

Сёння развіццё маўленчай практыкі Інтэрнэту сутыкаецца з шэрагам нявырашаных праблем, а мара аб вольным доступе да ведаў і супрацоўніцтве ажыццяўляецца з рэальнай рызыкай страціць пры гэтым не толькі прызначаныя для абмежаванага або неабмежаванага кола адрасатаў звесткі, але і практычна ўсю асабістую інфармацыю: «...неабмежаванасць тэхналогіі знішчае канфідэнцыяльнасць. Відэакамеры назіраюць за асабістым жыццём, камп'ютары збіраюць персанальныя даныя, а камунікацыйныя сродкі робяць прыватную інфармацыю вядомай усяму свету» [6, р. 76].

Пра праблему несупадзення асацыятыўнай структуры чалавечых ведаў і фрагментарнай структуры апасродкаванай «машынамі» інфармацыі пісаў класік і тэарэтык медыйнай сферы М. Маклюэн яшчэ ў 1964 г., задоўга да з'яўлення Інтэрнэту, у кнізе “Understanding Media: The Extensions of Man”: «Форма пераструктуравання чалавечай працы і асацыяцыі вызначалася працэсам фрагментацыі, які складае саму сутнасць машынай тэхналогіі» [7, р. 9].

Такім чынам, здольнасць Інтэрнэту вызначаць многія аспекты маўленчай практыкі была адзначана яшчэ ў 60-я гг. ХХ ст., пасля з'яўлення першых камп'ютараў, калі М. Маклюэн заўважыў, што медыя не толькі выступаюць пасіўным каналам трансляцыі інфармацыі, але і ўскосна фарміруюць ментальную сферу моўнай асобы [7]. С тых часоў Інтэрнэт як сфера выкарыстання камп'ютарных праграм і штучных моў аказвае сур'ёзнае ўздзеянне на сваіх стваральнікаў, людзей. Мысленне чалавека ў інтэрнэт-камунікацыі прыпадабняецца спрошчанаму да мінімуму пытальна-зваротнаму інтэрфейсу камп'ютара з усімі атрыбутамі лёгкага і шаблоннага, але штучнага інфармацыйнага спажывання. Семантыка Інтэрнэту аднамерная і несупярэчлівая, да гэтага абавязваюць законы жанру: калі натуральная мова ўключае ў сябе сотні тысяч шматзначных лексем, то ў штучных мовах, абмежаваных строгім наборам знакаў і правіл, адзінак у сотні разоў менш, прычым яны абсалютна адназначныя.

Пакуль вылічальныя магчымасці камп'ютараў, у адсутнасць інтуітыўных мадэлей, адкрыццё якіх усё яшчэ наперадзе, не даюць падстаў для аптымізму ў рашэнні складаных прыкладных задач, бо «вылічальная машына не можа зраўняцца з чалавечай істотай пры апрацоўцы яшчэ не выкрышталізаваных даных» [2, с. 322]. Колькасць такіх даных пастаянна ўзрастае, асабліва ў Інтэрнэце. Наўрад ці яны існуюць у хаатычным выглядзе, але законы іх існавання пакуль схаваны ад камп'ютарна-апасродкаванага зроку чалавека і кампетэнцыі камп'ютарных праграм [8]. Для камп'ютарных праграм, увогуле, непераадольным бар'ерам з'яўляецца, напрыклад, *канатацыя* – узровень не столькі лексічнай семантыкі, колькі дыскурсіўнай арганізацыі маўлення. Зразумела, пакуль рана чакаць ад камп'ютарнай праграмы паўнаватаснага разумення комплексу парамоўных элементаў камунікацыі, хоць менавіта такія асаблівасці дапамагаюць эфектыўна аб'ядноўваць асобныя словы і сказы ў тканіну дыскурсу. Інтэрнэт-дыкурс, як, магчыма, ніякі іншы дыкурс патрабуе адзінага семіятычнага падыходу да даследавання вербальных і невербальных сродкаў паводзін людзей у камунікатыўным акце.

У кантэксце выкарыстання камп'ютарных праграм для перадачы зместу, інфармацыі выяўляюцца шматлікія праблемы сумяшчэння фармалізаванай матэматычнай логікі з чаканнем творчага, уласцівага толькі інтуітыўнай логіцы чалавека выніку. Здавалася б, дакладнае мноства інфармацыйных складнікаў павінна выдаваць дакладныя вынікі. На практыцы ж па-за «зрокамі» лагічна бездакорных і адладжаных алгарытмаў камп'ютараў застаюцца істотныя складнікі *зместу* камунікацыі і маўлення.

Мозг чалавека выкарыстоўвае павольны, але надзейны алгарытм паралельнай апрацоўкі даных па многіх каналах. У выніку сума дасягнутага пераўзыходзіць арыфметычную суму асобных прыватных дасягненняў. Усё гэта дае чалавечаму розуму велізарную перавагу перад камп'ютарнымі праграмамі ў стандарызаваных сітуацыях, бо для ўліку экстра- і інтэррэlevantнай інфармацыі патрэбны не толькі тэкстуальны, але і кантэкстуальны шлях апрацоўкі даных, сацыякультурная, камунікацыйная і, зразумела, дыскурсіўная дасведчанасць у стратэгіях маўлення і паводзін. Чалавек здольны своечасова спыніцца і зрабіць высновы нават пры недакладных, няколькасных даных, якімі могуць быць практычна любыя адзінкі жывой мовы.

Чалавек дзейнічае ў сацыюме, і наяўнасць сацыяльных сувязей, у першую чаргу мовы, аб'ядноўвае і арганізуе асяроддзе існавання чалавека. Апасродкаванае мовай мысленне не можа існаваць ізалювана, для размовы патрэбны суразмоўца, хай яго камунікацыйная асоба і будзе зменена ў Інтэрнэце.

Між іншым, па задуме Ц. Бернерса-Лі, Інтэрнэт ствараўся як пляцоўка для раўнапраўнага супрацоўніцтва людзей пасродкам маўленчай практыкі: «Кожны павінен мець магчымасць размяшчаць свае ўласныя гіпертэкставыя спасылкі на даступную ўсім інфармацыю і суправаджаць імі інфармацыю для сябе. Кожны павінен мець магчымасць прыватным чынам анатаваць як асобныя спасылкі, так і іх спалучэнні» [5, р. 220]. Аднак рэальнасць унесла істотныя карэктывы ў тэарэтычныя пабудовы стваральніка Сусветнага павуцінн: разам з прагрэсіўнымі ідэямі ў камп'ютарным аўтаматычным дызайне адлюстраваліся супярэчлівы і не заўсёды дасканалы змест сацыяльнай практыкі. З аднаго боку, інстытуцыянальны дыкурс Інтэрнэту, напрыклад, не дазваляе неабмежаванае распаўсюджанне маўленчай прадукцыі, абараняючы аўтарскія правы. А з іншага, любая інфармацыя, у тым ліку асабістыя даныя, якія размяшчаюцца на

далучаных да камунікацыйнай сеткі камп'ютарах, з-за недасканаласці сродкаў камп'ютарнай бяспекі, фаерволаў, антывірусаў і г. д. з лёгкасцю трапляе ў публічную сферу. Звесткі аб фізічных асобах даступны не толькі праз унікальныя IP-адрасы персанальных камп'ютараў у Інтэрнэце, але і з даных аналізу маўленчай практыкі.

Прыкладаў неадназначнасці тэхналагічных рашэнняў па развіцці маўленчай практыкі Інтэрнэту дастаткова. Так, супярэчлівы характар мае камунікацыйная рэалізацыя несумненна карыснага ўдасканалення Інтэрнэту ў напрамку стварэння «воблачнай тэхналогіі». Выкарыстоўваючы інавацыйныя падыходы ў апрацоўцы і захаванні даных, яна стварае прынцыпова новую камунікацыйную сітуацыю поўнай залежнасці камунікантаў ад суб'ектаў больш высокага іерархічнага ўзроўню, якія захоўваюць даныя. Дыстанцыйнае захоўванне інфармацыі і яе апрацоўка па «воблачнай тэхналогіі» істотна дэперсаніфікуе Інтэрнэт, перадаючы пэўны аб'ём праў ад камунікацыйных асоб камунікацыйным кластарам – «юрыдычным асобам»: «Публічнае воблака фізічна існуе ў юрысдыкцыі ўладальніка – пастаўшчыка паслуг» (<http://be.wikipedia.org/wiki>). Але ёсць дастаткова аргументаў як за, так і супраць функцыянальнасці «воблачнай тэхналогіі» як спосабу арганізацыі камунікацыі ў камп'ютарызаваным асяроддзі. Так, хоць канфідэнцыяльнасць «воблачных» даных абаронена прававымі нормаў, маўленчая практыка Інтэрнэту сведчыць, што найбольш каштоўную і асабістую інфармацыю мэтазгодна захоўваць толькі на персанальным камп'ютары, а не на «публічных» серверах камунікацыйных сетак. *Публічнасць* у дадзенай сітуацыі азначае ў першую чаргу прыватную ўласнасць удзельніка КампАК больш высокага статусу, арганізаванай па іерархічным прынцыпе камунікацыйнай сеткі Інтэрнэту. Інфармацыя з любога камп'ютара, злучанага з Сусветным павуціннем, патэнцыяльна можа быць выкарыстана пасродкам іншых камп'ютараў.

З лінгвістычнага пункту гледжання Інтэрнэт дастаткова аб'ектыўна адлюстроўвае як індывідуальныя, так і сістэмныя асаблівасці маўленчай практыкі. Сацыяльныя і псіхалагічныя рысы карыстальнікаў Інтэрнэту могуць быць прааналізаваны і апісаны моўнымі сродкамі, што дазваляе рабіць адпаведныя абагульненні ў лінгвістычнай сістэме каардынат. У прыкладным аспекце моўная практыка Інтэрнэту валодае выключнымі ўласцівасцямі і эмпірычным матэрыялам для развіцця лінгвістыкі.

ЛІТАРАТУРА

1. Барковіч, А. А. Прэзентацыя асобы ў камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі / А. А. Барковіч // Компьютерно-опосредованная коммуникация и дискурс – 2014 : сб. науч. ст. / Белорус. гос. ун-т, филол. фак. ; редкол. : А. А. Баркович (отв. ред.), В. И. Куликович. – Минск : БГУ, 2015. – С. 3–7.
2. Винер, Н. Машины изобретательнее людей? (Интервью для журнала «Юнайтед Стэйтс энд Уорлд Рипот») / Н. Винер // Кибернетика, или управление и связь в животном и машине. – М. : Наука, 1983. – С. 319–327.
3. Потапова, Р. К. Речевая коммуникация: От звука к высказыванию / Р. К. Потапова, В. В. Потапов. – М. : Языки слав. культур, 2012. – 464 с.
4. Barkovich, A. Informational Linguistics: The New Communicational Reality / A. Barkovich. – Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2020. – 271 p.
5. Berners-Lee, T. Weaving the Web: the original design of the World Wide Web by its inventor / T. Berners-Lee, M. Fischetti. – N. Y. : HarperBusiness, 2000. – 246 p.
6. Garfinkel, S. Database Nation: The Death of Privacy in the 21st Century / S. Garfinkel. – Sebastopol : O'Reilly & Associates, 2000. – 336 p.
7. McLuhan, M. Understanding Media: The Extensions of Man / M. McLuhan. – N. Y. : McGraw-Hill, 1964. – VII + 359 p.
8. Williams, G. P. Chaos Theory Tamed / G. P. Williams. – Washington, D.C. : Joseph Henry Press, 1997. – 499 p.